

SANAT, NE İDEOLOJİLER SEVDİ, ZATEN YOKTULAR

Ceren SELMANPAKOĞLU¹

ÖZET

Tutarlı bir bütünlüğe sahip olmadığı halde işlevsel olduğuna kendimizi inandırmak için gerekçeler bulduğumuz 'toplumsal gerçeklik', sanki'ler ve atıflar üzerinden kurgulanmıştır. Gerekli görüldüğüne daha baştan inanıldığı için toplumsal gerçekliğin Yasa'sının ardında bir doğruluk, bir anlam olduğu varsayılır. Halbuki, toplumsal gerçeklik, tutarlı, rasyonel bir bütünlük olabilme imkânsızlığı üzerine kurgulanmıştır. Bunu göz ardı etmemize hizmet etmesi için inanılmış bir fikirler dizisi olan ideoloji, mistifikasyonu ile bizi yönlendirir. İdeolojinin işlevi, toplumsal gerçekliğin imkânsız bir girişim olması travmasından bize kaçış stratejisi sunmaktır. Böylece gerçekliğin anlamsız, irrasyonel oluşu göz ardı edilir. Bu nedenle mesele ideolojiler değil, gerçeklik ideolojisidir.

Aynı şekilde ideolojik kimlik de kimliğinin imkânsızlığını, kimliğindeki boşluğu maskelemek için fetişleştirilmiş bir düşman figürü üzerinden yürür. Halbuki kendi üzerinde iktidar kurabilen öznedede potansiyel bir reddetme, yani özgür olma koşulu vardır. O halde, bu gerçeklikten bağlarını koparabilir ve onu değiştirebilir.

Sanat da, ideolojileri oluşturan hiyerarşik ikilikleri yeniden üreterek gerçeklik ideolojisini olumlar. Burada incelenen güncel sanatın temsili örnekleri her ne kadar kendi ideolojik bakışları üzerinden kendi kimliklerini meşrulaştırma niyetinde olsalar da aslında kimliğin imkânsızlığının boşluğunu doldurmak için kurgulanan hiyerarşik ikiliklerin birer fantezi, kurgu olduğunu ele verir. Dahası gerçeklik ideolojisinin aslında yokluktan -hiçlikten- kaçış stratejisi kapsamında kurgulandığını farkında olmadan itiraf eder. Bu nedenle sanatın takip ettiği gerçeklik ideolojisi aslında yoktur.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, gerçeklik ideolojisi, kimlik fantezisi, iktidar, sanat

ART, LOVED SO MANY IDEOLOGIES THAT WERE ALREADY LACKING

ABSTRACT

'Social reality' is constructed through as if's and attributions that even though it does not have a consistent integrity, we find reasons to make ourselves believe in its functionality. It is assumed that there is a meaning, trueness behind the Law of social reality because from the beginning it is already believed necessary. However, social reality is constructed on the impossibility of its consistent and rational integrity. In order to serve us to ignore this fact, ideology, as a believed set of ideas, leads us through its mystification. The function of ideology is to offer us an escape strategy from the trauma of the impossibility of social reality. Thus, the meaninglessness and irrationality of reality is ignored. For this reason, the problem is not ideologies, but the reality ideology.

With the same token, ideological identity proceeds through a fetishized enemy figure in order to mask the gap in the identity and its impossibility. Whereas, subject who applies power over self has the potential of rejection, in other words there is the condition of freedom. Hence, they can unleash themselves from reality and change it.

Art too affirms the reality ideology by reproducing the hierarchic dualities that form ideologies. Even though they have the intention of legitimizing their identities through their ideological perspective, the representational examples of contemporary art that are analyzed here, actually give away that the hierarchic dualities, which are constructed in order to fill the gap of impossibility of identities, are in fact fantasies, fictions. Moreover, they unwittingly confess the fact that reality ideology is actually constructed as an escape strategy from the lack. For this reason the reality ideology that art pursues is actually lacking.

Keywords: Ideology, reality ideology, identity fantasy, power, art

¹Öğretim görevlisi, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, ceren.s@hacettepe.edu.tr

1. İdeoloji İnancı

“İdeoloji” kelimesi, Yunanca idea (biçim, görünüm, model anlamından fikir, düşünce anlamına değişen) ve -logie (söylem, teori, bilim) sözcüklerinden türemiş olan Fransızca idéologie kelimesinden gelmektedir. İdeoloji, 1796 yılında Fransız düşünür Destutt de Tracy tarafından, fikirlerin “niteliklerini, yasalarını, gösterdikleri anlamlarla bağlantılarını ve kökenlerini inceleyen” “fikir bilimi” anlamında kullanılırken, 1907 yılı itibarıyla İngilizcede “sistemik fikirler dizisi, dünyanın yorumlanma doktrinleri” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu sistemik fikirler dizisi, 1918’den itibaren bugüne kapsamını genişleterek “siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukukî, bilimsel, felsefî, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü” olarak, siyasî veya ekonomik bir sisteme dayanan veya insanların davranışlarını fazlasıyla etkileyen inançlar dizisi anlamında kullanılmaktadır.

Burada dikkat çekici olan, bu bütünsel öğretilerin “davranışlara yön veren” ve “inançlar dizisi” olarak tanımlanmasıdır. Buradan, bu davranışlara yön veren kapitalizm, sosyalizm, komünizm, faşizm, anarşizm vb. gibi tüm ideolojilerin belli bir ön kabulden, yani inançtan yola çıktıkları anlaşılır. Örneğin, liberallerin, bireylerin doğasını rekabete; sosyalistlerin, insanların eğitimle iyi sosyalist haline gelmelerine; anarşistlerin ise insanın doğasını dayanışmaya dayandırdığı (Cantzen, 2000, s. 26-30) inançlar dizisi söz konusudur ve bunlar inanılmış ön kabullerdir. Halbuki Fromm’un, yapılan deneyler doğrultusunda açıkladığı gibi ‘doğuştan’ eğilimler olarak adlandırılan özcü eğilimler bile değiştirilebilirdir (Fromm, 1993, s. 57-59). İdeolojinin “inançlar dizisi” ile “insanların davranışlarına yön verme” anlamları birlikte ele alındığında anlaşılır ki ideoloji, insanların davranışlarının inanılan belli ön kabuller doğrultusunda yönlendirilmesidir. O halde ideoloji, inanılmış bir fikirler dizisinin insanları yönlendirmesidir. Bu yönlendirme elbette ‘toplumsal gerçeklik’ dediğimiz yapının içinde gerçekleşir ve ideoloji, bu yapının politik, hukukî, bilimsel, felsefî, dinî, moral, estetik vb. gibi kurumları aracılığıyla aktarılan düşünceler bütünü olduğundan din, ırk, milliyet, sınıf, cinsiyet vb. gibi olgular üzerinden yürütülür. İdeolojik akımlar da bunlar üzerine kurulduğundan ideoloji dediğimizde sadece bu akımları düşünmemek, daha çok üzerine kuruldukları bu olguları ele almak gerekir.

2. Gerçeklik İdeolojisi

Žižek, ‘toplumsal gerçeklik’ dediğimiz şeyin bir etik inşa olduğunu; belli bir sanki’den destek aldığını ifade eder. “Sanki bürokrasinin kadir-i mutlaklığına inanıyormuşuz gibi, sanki Başkan Halk İradesinin tecessümümüştü gibi, sanki Parti işçi sınıfının nesnel çıkarını ifade ediyormuş gibi davranırız...” Bu da bize toplumsal gerçekliğin fiili işleyişi içinde cisimleşmiş, maddileşmiş olan inancın kaybolması halinde toplumsal alanın yapısının dağılacağını gösterir (Žižek, 2008, s. 51). Bu sanki’ler rasyonel değil, inanca dayalı olduğundan, özne, belli akıl yürütmeler sonucunda karar vermez. Zaten karar verilmiş, öyleymiş gibi olduklarına inanılmış olgulara eylemleriyle yeniden karar verir: Žižek’in, Blaise Pascal’in yazısı üzerinden yaptığı çıkarımla özetlersek: “Rasyonel akıl yürütmeleri bir kenara bırak ve kendini sadece ideolojik ayine teslim et, anlamsız jestleri yineleyerek kendini aptallaştır, sanki zaten inanıyormuşsun gibi davran, inanç kendiliğinden gelecektir” (Žižek, 2008, s. 54). O halde, daha baştan ideolojik ayine kendimizi teslim etmeyi seçtiğimiz için, toplumsal her türlü olumsuz vakayı, toplumsal gerçekliğin ideolojik kurumlarının varlığının ve yasasının haklı gerekçeleri ya da meşru göstergeleri haline getirebilmekteyiz. Örneğin, siyasî seçimlerle ortaya çıkan sonuçları sanki toplum zaten öngörerek seçim yapıyormuş gibi kabul ederek seçim sistemini meşru kabul edebilmekteyiz. Ya da şiddet eylemleri gerçekleştiğinde devletlerin kendini koruma refleksi için daha önceden yaptığı düzenlemeler gerekçelenmiş, meşrulaşmış olabilmektedir.

Bu çalışmada söz konusu olan toplumsal ideolojiler değil, toplumsal gerçekliğin, yani gerçeklik ideolojisinin kendisi olduğundan, gerek tarihî dönemler ve farklı toplumlar gerek siyasî ideolojilerin yapısını ve önermelerini tartışan araştırmalar bu çalışmanın konusu değildir. Bu çalışmada, Žižek’in, aşağıda detaylandıracağım gibi, ideolojinin, toplumsal gerçekliği yürürlükte tutma işlevi olduğunu açıkladığı analiz merkezî rol oynar. Bu doğrultuda psikanalitik analizle görülür ki daha baştan ideolojik ayinin kendisi yapısal olarak kendimizi teslim ettiğimiz ve sonradan ona gerekçeler bulduğumuz bir yapıya sahip olduğundan Yasa’nın rasyonel bir çıkış noktası olduğunu söyleyemeyiz. Yasa’nın kuruluşu itibarıyla anlamsız karakteri, ona, adil, iyi, hatta yararlı olduğu

¹İdea, Online Eymology Dictionary içinde, <http://www.etymonline.com/index.php?term=idea>

²Ideology, Online Eymology Dictionary içinde, <http://www.etymonline.com/index.php?term=ideology>

³http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5662a5f21500f1.15820981

⁴Ideology, Online Eymology Dictionary içinde, <http://www.etymonline.com/index.php?term=ideology>

⁵Ideology, Online Eymology Dictionary içinde, <http://www.etymonline.com/index.php?term=ideology>

⁶İdeoloji, Türk Dil Kurumu Sözlüğü içinde,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5662a5f21500f1.15820981

⁷Ideology, Longman Online Dictionary içinde, <http://www.ldoceonline.com/dictionary/ideology>

için değil, sadece yasa olduğu için itaat etmemizdedir. Žižek, bu itaatin ‘dışsal’ bir itaat olduğunu çünkü ikna olduğumuz için değil, itaat edilmeyi hak ettiğini söyleyen yargı gücümüzü takip ettiğimiz için itaat ettiğimizi açıklar. Yani, inanmak için yeterince iyi nedenler bulduğumuz için inanmayız; zaten inandığımız için inancımızı ispat eden nedenler buluruz. Yasa’nın bu travmatik, bütünleşmemiş, irrasyonel karakteri, tam da “bu otoritenin pozitif bir koşuludur.” Yasa’nın ‘normal biçimde’ işleyebilmesi için, adetin, sırf kabul gördüğü için adil olmasının travması bastırılarak bilinçdışına itilmelidir. Yani, bastırılan şey, “tam da Yasa’nın bir doğruluk olarak değil, sadece bir gereklilik olarak kabul edilmesi gerektiği olgusudur: otoritesinin doğruluk içermemesi olgusudur.” O halde, toplumsal gerçekliğin Yasa’sı, otoritesini, doğruluktan değil, tam da gerekli görüldüğüne inanılmasından alır ve bu gerekliliğin toplum içindeki aktarımı sayesinde “Yasa denen o aptalca, travmatik, tutarsız olgunun ardında, bu şekilde bir Doğruluk, bir Anlam olduğu varsayılır” (Žižek, 2008, s. 52-53). Žižek, ideoloji makinesinin bu travmatik irrasyonel, anlamsız artığı nedeniyle hiçbir zaman içselleştirilemeyecek olduğunu, ama zaten tam da bu artığın, Yasa’ya otoritesini veren şey olduğu için, öznenin ona teslim olmasının koşulu olduğunu açıklar. İdeolojik Devlet Aygıtı, gücünü, özne üzerinde tam da bu travmatik, anlamsız emiri ile uygular (Žižek, 2008, s. 58-59).

Bu nedenle ideolojinin çarpıtıcı gözlüğünü çıkarıp atsak bile, Žižek’in açıkladığı gibi, toplumsal gerçekliği olduğu gibi algılamamız söz konusu değildir. Çünkü zaten toplumsal gerçekliğin kendisi bu ideolojik mistifikasyon denen şey olmadan yeniden üretilememektedir (Žižek, 2008, s. 43). Dolayısıyla, söz konusu olan ideoloji makinesi değil, ideolojinin irrasyonel, saçma olan toplumsal gerçekliğin yeniden üretilmesine hizmet etmesidir. Dahası, Žižek’e göre, ideoloji, zaten ‘gerçeklik’ dediğimiz bu saçma, irrasyonel makineye tutarlılık veren bir fantezi-kurgusudur (Žižek, 2008, s. 59). Toplumsal ilişkilerimizi yapılandıran bir yanılısma olarak, imkânsızlığı maskeler. Daha net söylersek, ideoloji, toplumsal gerçekliği bir imkânsızlık üzerine kurgulamış olmamızı göz ardı etmemize hizmet etmesi için kurduğumuz bir fantezi dizisidir. O halde, ideolojinin işlevi, gerçekliğimizden bir kaçış noktası sunmak değil, tam da toplumsal gerçekliğin kendisini travmatik gerçekten kaçış olarak sunmaktır (Žižek, 2008, s. 60-61). Bu travmatik gerçek de gerçek diyebileceğimiz tutarlı bir bütünlük olan bir yapının zaten var olmadığı, gerçekliğin sanki’lerden destek işlevi görenek kurgulanmış bir imkânsızlık olduğudur.

İnsanlar, toplumsal gerçeklik dediğimiz yapının, tutarlı, rasyonel bir bütünlük olabileme imkânsızlığının

üstünü örtmek için sanki’ler ve atıflar üzerinden inanılacak ideolojiler kurgulamıştır. Fikirler bütünü olarak ideolojiler, toplumsal gerçekliğin sanki rasyonel, tutarlı bir bütünlükmüş gibi olduğuna inanmamıza aracılık eder. Bizi bu yapının gerçekliğine, tutarlılığına, işlevine inanmaya yönlendirir. Toplumsal gerçeklik dediğimiz yapının imkânsız bir ajanda üzerine kurulmuş olmasının üstünü örtme girişimi kapsamında kurguladığımız ideolojilerin yürürlükte kalması ve bizi toplumsal gerçekliğin gerçekliğine inandırmaya devam etmesi için, ideolojileri yürürlükte tutan ideolojik kurumlara rasyonel olduğuna inandığımız işlevler, gerekçeler buluruz.

Toplumsal mekanizmanın ideolojik kurumları üzerinden nasıl çalıştığı incelenirken dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri, kurumların insanlardan bağımsız olarak çalışan aygıtlar olmadığını unutmamak, yani insanların yürüttüğü bu kurumlara sorumluluğu atmamaktır. Çünkü her ne kadar toplumsal gerçekliği ve onun ideolojik kurumlarını doğduğumuzda hazır bulsak da, bunlar kendinde varlık olmadıklarına göre bizim kurgulamış olduğumuzu göz ardı edersek ideolojilerin ya da toplumsal gerçekliğin tam da bu göz ardı etme üzerinden yürüyor olduğunu atlamış oluruz. Mesele, ideolojik kurumların kendileri değil, bunlara atfedilen varsayımların, varsayma refleksinin, dolayısıyla varsayma dünyasının bertaraf edilmesidir.

O halde, bizi yönlendiren fikirler dizisi olarak ideolojilerin fantezileri ve sanki’leri; toplumsal bir ajandadan ziyade, toplumsal gerçekliğin gerçekliğine yönlendirme işlevi yürütür. Bu da çözümün, ideolojileri, gerçekliğin imkânsızlık çıkmazından kaçmak için inşa etmiş olduğumuzla hesaplaşmamızda olduğunu gösterir. Bu hesaplaşma, Žižek’in dediği gibi, fantezinin yorumlanması anlamında değil, onun katedilmesi anlamındadır. Çünkü “fantezi temelde, temel bir imkânsızlığın boş yerini dolduran bir senaryo, bir boşluğu maskeleyen bir perde” olduğundan, katedildiğinde, “onun ‘ardında’ hiçbir şey olmadığını ve fantezinin tam da bu ‘hiçbir şeyi’ maskelediğini yaşayarak” görebiliriz (Žižek, 2008, s. 143). Halbuki toplumsal ideolojik fantezi, var olan meşru bir toplum inşa etme arzudur.

O halde, ideoloji, ‘var-olan bir toplum’ fantezisi olup, toplumsal gerçekliği gerçeklik olarak koyarak gerisindeki hiçliği maskeleyen girişimidir. Bundan kurtulmanın yolu ise, fantezinin katedilerek aslında hiçbir şeyi maskelediği ile hesaplaşmaktır. Laclau ve Mouffe’un ifadeleriyle, toplumsal gerçeklik “bir imkânsızlık etrafında yapılanmış tutarsız bir alan” olduğundan “toplum diye bir şey yoktur” ve bu nedenle “bize sabit bir toplumsal-sembolik kimlik veren

bütün özdeşleşme süreçleri nihai olarak başarısızlığa mahkûmdur” (Žižek, 2008, s. 144). Bu alan tutarsız ise, bu tutarsızlığın içinde sabit bir toplumsal kimlik sunan özdeşleşme süreçleri de elbette başarısızlığa mahkûmdur. Zaten özdeşleşme, temel blokajın fetişist bir cisimleşmesi olarak bir düşman figürünü kapsar. Şöyle ki, özdeşleşme, kendini, gözlemlendiğin yerle özdeşleşerek inşa etme girişimi olduğundan, her zaman burası ve dışarıya ya da ben ve öteki üzerinden kurulmak durumundadır. Bu da kimliğin imkânsızlığını, boşluğunu kapatmak için fetişleştirilmiş bir düşman figürü ya da fantezisi gerektirir. O halde özetlersek, ideolojik fantezi; toplum diye bir şeyin olmamasının ve toplumsal kimliğimizi veren özdeşleşmenin başarısızlığının üstünü örtme işlevinde hem toplumun hem de kimliğimizin imkânsızlığının yerini tutacak fetişist figürleri bünyesine katar.

3. İdeolojiyi Var Eden Öznenin İktidarı

İdeolojiler –toplumsal kimlik gibi- kendi imkânsız girişimlerindeki boşluğu örtecek bir fetişist düşman figürü ile var olduklarına göre, bu ikilik çatışmayı ve iktidar ilişkisini işaret eder. İktidar hem iki ayrı kişi arasında hem de insanın kendisi üzerinde uygulanabilir. Foucault’ya göre, “potansiyel bir reddetme ya da başkaldırma olmadan iktidardan söz edilemez” (Foucault, 2011, s. 55). İnsanın reddetmesi veya başkaldırması ise, bir maddi kısıtlama içindeyken değil, aksine hareket edebileceği zaman söz konusu olabileceğinden, bu, iktidar uygulayabilmenin koşulunun özgürlük olduğunu gösterir (Foucault, 2011, s. 74-75). Özgür olmak, Foucault’ya göre, insanın kendi iştahlarının kölesi olmaması anlamında, kişinin kendi kendisine “bir iktidar, hükmetme ilişkisi kurmasını içerimler” (Foucault, 2011, s. 228). Bu da hem iktidar kavramının olumsuz bir anlamının olmak zorunda olmadığını hem de özgür olmayan bir öznenin ne başkalarıyla ne de kendiyile bir iktidar ilişkisini yürütemeyeceğini gösterir. Fakat “eğer iki kişiden biri tamamen ötekinin yönetiminde olur ve onun üzerinde sınırsız ve sonsuz bir şiddet uygulayabileceği nesnesi haline gelirse burada iktidar ilişkileri olmaz” (Foucault, 2011, s. 236). Bu Foucault’ya göre tahakküm durumudur ve tahakküm öznenin özgür olmadığı ve dayatmaya maruz kaldığı iması nedeniyle olumsuz algılanır. Foucault’nun iktidar-tahakküm ayrımında iktidar ilişkileri belli bir özgürlük üzerinden yürürken, tahakküm bu iktidar oyunlarının hukuk, yönetim, ahlak gibi pratikler ile değiştirilemez bir biçime bürünmeleridir. Fakat Foucault iktidar oyunlarının tahakküm ile değiştirilemez biçime bürünme nedenini insanların kendi davranışlarına bu pratikleri geçirip yerleştirmesine dayandırır (Foucault, 2011, s. 244).

Yani, bu iktidar oyunları kendiliğinden tahakküme dönüşmez, insanların ideolojik kurumların kurallarını kendi davranışlarına vermesiyle tahakküme dönüşür. O halde tahakküm de dışsal değil, öznenin kendi seçimiyle, özgürlüğü ile gelmek durumundadır. Bu da bunların aslında değiştirilemez olarak tanımlanamayacağını ele verir.

İdeolojik kurumların atıflarını kendi davranışlarımıza vererek değiştirilemez kurallar haline dönüştürdüğümüzde yarattığımız dayatmalar, tahakkümler belli ikili hiyerarşik atıflar üzerinden yürütülür. Örneğin, ‘güçlü-güçsüz’, ‘iyi-kötü’, ‘ahlaklı-ahlaksız’, ‘suçlu-suçsuz’ vb. gibi hiyerarşik kabulleri insanlar ideolojik kurumların denetimine transfer etmekle birlikte bunları kendi davranışlarına vererek birer tahakküm aracına dönüştürür. Baudrillard’ın deyimiyile “simülasyon çağı”nda artık bu kabullerin ve kurumların değil, bunların kendi kendilerini ele verip, işlevsizliklerini deşifre ettikleri sinik bir yapının tahakkümüne geçilmiştir. Bu Baudrillard’ın “maskeli balo” dediği yapının tahakkümüdür (Baudrillard, 2010, s. 35). Ama aslında sistemin daha ‘başarılı’ stratejiler geliştirerek kendini yürürlükte tutuyor olması, yapının üzerine kurulu olduğu mantığı ya da mantıksızlığı değiştirmemektedir. Zaten toplumsal gerçekliğin Yasası bir irrasyonelite ve imkânsızlık üzerine kurulu olduğundan, yani hiçbir zaman ideoloji makinesinin tam olarak içselleştirilemeyecek olmasından dolayı, ideolojik kurumların zaten işlevsizken işlevsizliklerini deşifre etmeleri insanların inançlarını sürdürmelerinde bir fark yaratmaz. Daha açık söylersek, insanlar zaten baştan bu gerçeklik aygıtının, onun ideolojik kurumlarının, hiyerarşik kabullerin işlevsizliğini bilir ama işlevliymiş gibi inanmak için gerekçeler bulur ve tam da bu sayede gerçekliğin ideolojisi yürürlükte kalır. Bunu, felsefeci ve toplum bilimci Jeremy Bentham’ın kurumsal bina tasarımı olan Panoptikon’u Foucault’nun yorumlaması üzerinden de açıklayabiliriz. Panoptikon, ortada gözetleme kulesi olan ve şeffaf hücrelerin bu gözetleme kulesinden gözetlenebilecek şekilde etrafında dairesel olarak yerleştirildiği yapıdır. Böylece, örneğin mahkûm, izlenmese bile izlendiğine inandığı sürece, kendi kendisinin bekçisi haline gelir. Kendi-kendini gözetlemeyi içselleştirdiğinden kendi kendine boyun eğer (Newman, 2006, s. 143-144). Bu da dayatma gibi gözükken atıflarımızın aslında kendi kendimizi inandırdığımız tahakkümler olduğunu gösterir. Tersten söylersek, aslında olmayan tahakkümü biz var ederiz. Toplumsal kimliğimizi gözlemlendiğimiz yerle özdeşleşerek kurduğumuzdan denetimin de yine gözlemlendiğimiz yer üzerinden kurguluyor olmamız kimliğimize içkindir: Hep bir dışarıya üzerinden yapılandırdığımız bir refleksi ima eder.

Dolayısıyla, görülür ki mesele ideolojilerin kendileri değildir. Toplumsal yapılara hangi ideoloji hâkim olursa olsun, sorun, insanın, ideolojik mistifikasyon ile toplumsal gerçekliğin hiçliği maskeleyemeye hizmet etmek üzere bir imkânsızlık üzerine kurulmuş olmasıyla hesaplaşmaktan kaçınıyor olmasıdır. Bu yapıyı dağıtacak ve değiştirecek olan; bir kendilikmiş gibi sistemin ya da toplumsal gerçekliğin kendisi olmadığına göre, insanın sorumluluklarını ideolojik kurumlara transfer ederek gerçekliğin travmatik imkânsızlığını maskeleyemeye yarayan gerçeklik ideolojisine inancını sürdürmeyi seçmekten vazgeçmesi olacaktır. Dolayısıyla, 'hâkim sınıfın hâkim ideolojisi' gibi yüzeysel ve tam da bu kurgunun sürmesine aracılık eden fetişist düşmanlar üzerinden konuşan bakış yerine, asıl hâkim ideolojinin gerçeklik ideolojisi olduğunu ve irrasyonel oluşu sayesinde varlığını sürdürdürebildiğini kabul etmektir. O halde mesele, gerçeklik ideolojisinin hüküm sürmesine aracılık eden ve bizim kendimizi emanet ettiğimiz ideolojik kurumlara atfettiğimiz sanki'leri bırakmaktır.

İşte tam da bu yüzden Sartre, özgürlüğü, "dünyanın çağrılarının olumsuzlanmasından doğan" dolayım olarak tanımlar. "Kendimi bağlamış olduğum dünyadan bağlarımı koparır koparmaz özgürlük ortaya çıkar." Bu özgürlük, "değerleri dünyadan hareketle kavrayan, değerlerin şeyci ve güven verici tözleştirilmesiyle yetinen" ciddiyetin karşısına dikilir. Sartre, bu ciddiyet halinin, kendini nesneden hareketle tanımlama olduğunu; yani, "özgürlüğümün dünyaya vermiş olduğu anlamı dünyadan geliyormuş gibi, mecburiyetlerimi ve varlığımı kuruyormuş gibi" kavramak olduğunu ve "girişmekte olmadığım bütün girişimleri imkânsız diye, a priori bir yana bırakmak" olarak açıklar. Bu da "bizi asla olduğumuz şeyden başka olmamaya" indirger (Sartre, 2011, s. 92-94). Bu ciddiyet hali, sorumlulukların transfer edildiği mekanizmayı tanımlar. Sorumluluklarımızı transfer etme nedenim de özgürlüğümü kabullenmem halinde seçimlerimin sorumluluğunu almak zorunda kalacak olmamdır. Bu nedenle özgürlük içdaralması yaratır. Halbuki içdaralması halinde hem özgür olduğumu hem de dünyanın anlamını sağlayanın ben olduğumu, yani dünyaya verdiğim anlamın dünya sayesinde değil, özgürlüğüm sayesinde olduğunu kavrarım. Bu da anlam ve atıf dünyasının değiştirilebilir olduğunu gösterdiğinden gerçeklik ideolojisinin dağılması anlamına gelir. Bu tespit, imkânsızlıktan kaçış stratejisi olarak kurguladığımız atıfsal gerçekliğin yerine, özgürlüğümüzü ve sorumluluklarımızı kabullendiğimiz yeni bir gerçeklik inşa edebileceğimizi işaret eder.

Bu inşa eylemi doğrudan yaratma eylemi gerektirdiğinden sanat alanı sanki bu konuda önermeler sunuyormuş yanılığına düşülür. Oysa sanat, atıfsal dünyayı yerle bir edeceğine –ya da zaten var olmadığını

işleyeceğine- ve yeni gerçeklik önermeleri ortaya koyacağına, gerçeklik ideolojisinin kurumlarından biri olarak bu yapıyı yürürlükte tutmanın peşine düşer: Gerçeklik ideolojisi içinde, varlığının işlevsizliğine işlevsel gözüken gerekçeler bulur.

4. Sanatın Gerçeklik İdeolojisi

Güncel sanatta öne çıkan örneklerle bakıldığında, bunların büyük bir bölümünün, ideolojik konuları ve ideolojinin üzerine kurulduğu hiyerarşik ikilikleri olduğu gibi yeniden ürettiği görülür. Burada not düşmekte fayda var ki ideoloji dediğimizde -izimler değil, bunların üzerinden yürütüldüğü din, ırk, milliyet, sınıf, cinsiyet vb. gibi olguları düşünmek gerekir. Özellikle son birkaç İstanbul Bienali'nde, kimlik siyasetini ya da ideolojisini tekrar eden örnekler çokça yer almıştır. İdeolojik mistifikasyonla meşru görünüm kazanan ideolojik kimlikler, kimliğindeki boşluğu zaten fantezi kimlikler düşman ile doldurduğundan, sanat da bu işleme ayna tutmaktadır.

Aşağıda temsili olarak seçilen örneklerle sınırlı kalmadan da söylenebilir ki, güncel sanatsal çalışmaların öne çıkarılan örnekleri, aktarmaya çalıştıkları ideolojik bakışın ve ideolojik kimliklerin aslında birer fantezi olduğunu, yani var olmadığını ele vermektedir. Her ne kadar bunun aksini yapma amaçları olsa da, yani aslında kendilerini var ettikleri ideolojik bakış onlar için meşru, yani gerçek olsa da, ideolojik mistifikasyonun dışından bakılan bir analizle görülür ki bırakın ideolojik aktarımlarını ve kimliklerini meşrulaştırma girişimlerini, aksine bunların kurgusalıgını, fetişist cisimleşmelerini ve fantezi nesnelere olmalarını ele vermektedir.

Görsel 1. Glenn Ligon, 2011, *Bilgi Özgürlüğü Yasası Çizimleri / FOIA Drawings*. 12. İstanbul Bienali. (2011). İstanbul: Antrepo

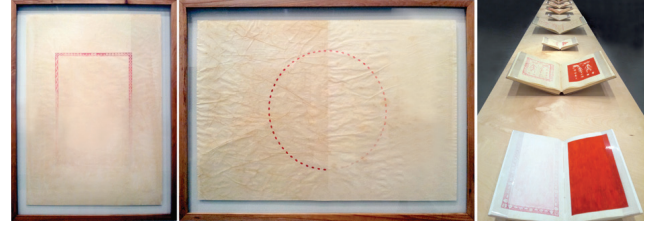
12. İstanbul Bienali'nde (2011) sergilenen Glenn Ligon'ın "Bilgi Özgürlüğü Yasası Çizimleri" çalışması (Görsel 1), bir yandan gizliliği kaldırılmış ama aynı zamanda sansürlenmiş belgeler üzerinedir. Bu belgeler, FBI'nın Martin Luther King ve Siyah Panterler üzerine yaptıkları takibin belgeleridir ve kimi kısımlarını FBI siyah şerit ile sansürleyerek yayınlamıştır. Ligon ise, FBI'nın sansürlemediği, okunabilen kısımları beyazla kapatır ve sansürlenmiş kısımları olduğu gibi siyah muhafaza eder. Ortaya çıkan sonuç, aslında eleştiriyor görüldüğü siyah-beyaz ırk ayrımını, yani gerek

siyahların gerek beyazların ikisinin de kurduğu ideolojik bakışı yeniden üretmektir. ‘Beyaz’ FBI’ın, ‘siyah’ Martin Luther King hakkındaki belgeyi sansürlerken siyah şerit kullanması, ‘siyah’ sanatçı Ligon’ın ise onların sansürsüz bıraktığı yerlere ‘beyaz’ şeritle tekrar sansürlemesi, her iki tarafın da yürürlükte tuttuğu fetişleştirmeyi işaret eder. ‘Siyah-beyaz’ üzerinden yürüyen ırka dayalı ideolojik fantezi, her iki ırkın da fetişleştirilmesini, yani gerçekliğin imkânsızlığındaki boşluğu doldurmak üzere inanılan bir fanteziyi temsil eder. Birinin varlığı öbürünün düşmanlaştırılmış bir fetiş olmasıyla mümkündür. Bunu, sanatçının, ikili sansürleme eylemi içinde olmasından okuyabiliriz: FBI’ın sansürünün üstüne, sanatçının, onların bıraktığı yerleri sansürlemesi onun da aynı bakışı uyguladığını gösterir.

Bununla birlikte, aslında tüm metnin sansürlenmiş halini sergileyerek de, metnin zaten hiç var olmamış olma olasılığını, yani zaten kurgusal, atıfsal bir yapının söz konusu olduğunu ele verir. Metin artık hiç okunamamaktadır, yani yoktur ki adeta hiç var olmamıştır. Kendi kendini ele verir: Çizilmiş yerlerin anlamını boşluktan kurgulayarak vareden refleksimizi yakalarız. Böylece, bu ideolojik bakışın; aslında gerçekten var olmayan her iki ırkın da, yani ırk olgusunun sadece bizim atıflarımızla kurulmuş varsayımlar olduğunu ve bunu da kimliklerdeki boşluğu diğer ırkın kimliği ile doldurduğumuzu ve toplumsal gerçekliğin irrasyonel, imkânsız oluşunu maskeleyerek için kurguladığımızı göz ardı etmemize hizmet ettiğini ele verir: Metin zaten yoktur, ırk zaten yoktur.

Gerek FBI’ın takibi gerek bizim ideolojik mistifikasyonu takibimiz, biz ona ‘takip’ dediğimiz sürece, dahası biz onu takip ettiğimiz sürece söz konusu olacaktır. Ligon’ın, bu belgeleri, “okuyabildiğiniz ama okuyamadığınız belgeler” (Maerke, 2013) olarak tanımlamasından da yine aslında toplumsal gerçekliğin kurguladığımız bir yapı olduğunu bildiğimizi, yani bunu okuyabildiğimizi, ama ideolojik mistifikasyon ile, yani kendi içinde tutarlı, rasyonelmiş gibi gözükken fikirler dizisine inancımızı takip etmemiz aracılığıyla okuyamıyormuşuz gibi yaptığımız sonucunu çıkarabiliriz.

Bunların yanında, sonuçta metnin tamamının üstünün şeritlenerek silinmesi, her şeyin silinip atılmasının ancak mevcudun geride bırakılması ile mümkün olduğunu ihbar ediyor gibidir. Yani, mevcut toplumsal gerçekliğin yazılmış –kurgulanmış– metni, ancak okunup, katedilip geçildikten sonra yeni bir gerçeklik tasarlanabilir.

Görsel 2. Aslı Çavuşoğlu, 2015, Kırmızı/Kırmızı / Red/Red. 14. İstanbul Bienali. (2015). İstanbul: İstanbul Modern

Aslı Çavuşoğlu, 14. İstanbul Bienali’nde (2015) sergilenen “Kırmızı/Kırmızı” çalışmasında (Görsel 2), Ermenistan’da Ararat kırmızı böceğinden (Porphyrophora hamelii) elde edilen kırmızı rengi ile Türk bayrağının kırmızısı arsında bir ilişki kurar. Çalışmanın künyesinde, “Türkiye kırmızısı varlığını sürdürmektedir, oysa Ararat kırmızısı yok olmaya mahkûm edilmiştir” denir. ‘Varlığını sürdüren’ Türk kırmızısı defterlerde net gözükürken, ‘yok olmaya mahkûm’ Ararat kırmızısı daha silik çalışılmıştır. Öncelikle söz konusu olan defterler, defterlerdir, yani FBI’ın ‘takip’ metni gibi, zaten ‘yazılmış’, kurgulanmış nesnelere. Ne var ki, bu çalışmada, net olarak gördüğümüz; bir ülkenin varlığını sürdürdüğü iddia edilen kırmızısı ile, varlığı yok olmaya mahkûm edilmiş bir ülkenin kırmızısı arasındaki karşıtlıkla kurulmuş milliyet ideolojisi karşıtlığıdır. Bu doğrudan fantezi kimliğimin imkânsızlığını maskeleyerek için icat ettiğim düşman fantezi figürü karşıtlığıdır. “Yok olmaya mahkûm” ifadesi de zaten tam da “var olduğunu” iddia ettiğim bir kimlik sayesinde kendimi var etme girişimidir. Bununla birlikte, yok olma tehlikesi zaten başlı başına bir zamanlar var olmuş olma atfı ile kendini var etme girişimidir. Bu söylem ve bakış, varlığını mümkün kılan unsurdur. Hep kaybolmakta olma olasılığı sayesinde var olabilmek anlamına gelir.

Bu ikilikte, birinin kırmızı rengi daha net gösterilirken, diğerinin daha silik işlenmiştir. Fakat biz izleyici olarak, hangisinin hangisi olduğunu, yani net olanla silik olanın hangi milleti temsil ettiğini aslında bilmemekteyizdir. Dahası, her bir ikili çizimin, gerek tek bir tablo olarak sergilendiğinde gerek bir defterin iki karşılıklı yüzeyleri olarak bize gösterildiğinde ele verdiği şey, ikisinin ancak bir arada olduklarında kimliklerini sürdürebiliyor olmalarıdır. Yani hangisine hangisi atfedilirse atfedilsin, biri diğerinin fantezisi ile ancak var olabilmektedir. Dahası, bu bir adalık bize varlığın yokluğu ilişkisini işaret etmektedir. Yani, şöyle de okunabilir: Var edilen, net olarak ortaya konan aslında yoktur, silik, kaybolmuş görünümdeki aslında bir zamanlar var olmuş olmalıdır ki yok olmakta olsun. Böyle bakıldığında tüm denklem ters-yüz olduğundan aslında ikisinin de zaten kurgusal, atıfsal oluşunu deşifre eder.

Görsel 3. Shirin Neshat, 1996, *Dili Tutulmuş / Speechless*. New York: Gladstone Gallery. <http://www.gladstonegallery.com/artist/shirin-neshat/work#&panel1-4>

Shirin Neshat, “Dili Tutulmuş” çalışmasında (Görsel 3), 1979 İslam Devrimi sonrası İran’a gittiğinde karşılaştığı silahlı çarşafli kadınlardan yola çıkar. Neshat, çoğu çalışmasında olduğu gibi burada da dine dayalı ideoloji ile birlikte cinsiyete dayalı ideolojinin, yani İslami ideoloji ile feminist ideolojinin bakışını birlikte aktarır. Burada işlediği kadınları, Allah aşkı, inanç ile şiddet ve suç arasında gönüllü olarak duran kadınlar olarak tanımlar (Neshat, 2010, 5’-5’10”). Bu nedenle Neshat, kadınlar üzerinden ülkenin yapısını ve ideolojisini okumanın mümkün olduğunu, yani kadınların tarihi olarak siyasî dönüşümü cisimleştirdiğini ifade eder (Neshat, 2010, 4’40”). Din ve cinsiyete dayalı ideolojik bakış da diğerleri gibi toplumsal gerçekliğin imkânsızlığındaki boşluğu maskelemek için kurguladığımız hiyerarşik ikiliklerdendir. Belli bir din ya diğer dinlerle ya da dinsizlikle karşıtlığı üzerinden var edilir. Öznenin kimliğindeki gibi, bir din fantezisi onu tehdit eden başka bir din ya da dinsizlik fantezisi üzerinden var edilebilir. Neshat örneğinde, din, varlığındaki boşluğu kadınla doldurur. Kadını kendi ideolojik kimliğine sıkıştırarak kimliğindeki boşluğu doldurması her ikisinin de fantezisini göz ardı etmesi ya da maskelemesi için ‘başarılı’ stratejilerdir. Böylece hem kadın, kendi kimliğini din üzerinden meşrulaştırma mücadelesi içinde kendini var eder hem de din, kadının

onu var kabul etmesi sayesinde kendini var ederek kendi fantezisini yürürlükte tutar. Burada her iki tarafın da diğeri üzerinden kendisini meşrulaştırma girişimi söz konusudur. Kimliklerindeki boşluğu birbirleriyle doldurarak ideolojik mistifikasyonu yürürlükte tutarlar ve böylece travmatik gerçekten kaçıp kimliklerinin imkânsızlığını maskelerler. Neshat’ın bu kadınları inanç ve şiddet arasında gönüllü duran kadınlar olarak tanımlıyor olması da, yani gönüllülikle gelen bir seçimin olması hem din hem de kadın üzerinden kurulan ideolojik fanteziyi isteyerek yürürlükte tuttuklarını ele vermektedir. Neshat’ın bunu işliyor olması, yani doğrudan bunu aktarıyor olması da aynı fanteziyi Neshat’ın da yeniden ürettiğini gösterir.

Bununla birlikte kadın kimliği üzerine kurduğumuz atıflar erkek üzerine kurguladığımız atıflarla birlikte çalışır. Diğer bir deyişle, din üzerinden inşa edilen kadın imgesi, erkek olma üzerine yaptığımız atıfların imkânsızlığını maskelemek için, kimlikteki boşluğu doldurmak için kurulur. Kadın imgesi erkeğin bakışı üzerinden kurulur. Aynı şekilde erkek imgesi de kadın bakışı üzerinden kurulur. Halbuki her ikisi de bizim atıf dünyamızın sonucunda öldürdüğümüz kimliklerdir. Burada önemli olan nokta, bu bakışları yürürlükte tutma amacımızın, dahası bu ideolojik inançları meşrulaştırmak için kendimize gerekçeler bulmamızın nedeninin gerçeklik ideolojisinin kurgusallığını, imkânsızlığını göz ardı etmemize hizmet etmeleridir. Neshat da kadın-erkek ikiliğindeki erkeğe yüklenen hiyerarşiyi eleştirir görünürken aslında kendi kurgusal kimliğini muhafaza etmek için kendine gerekçeler bulur. Yani İran’daki ideoloji, Neshat’ın gerek kimliğini gerek sanatını var etmesini sağlayan ve meşrulaştıran ve böylece onu da aynı ideolojinin parçası yapan unsurdur. Bu ideoloji, toplumsal gerçekliğin kurgusal, irrasyonel, tutarsız bir imkânsızlık olduğu travmasından Neshat’a kaçış noktası sunar. Tam da bu kaçış imkânı nedeniyle bu ideolojik bakışı sürekli yeniden üretir.

Bunların yanında, bu çalışmada da –Neshat’ın birçok çalışmasında ve yukarıdaki örneklerde olduğu gibi– beden üzerine yazılan bir metin söz konusudur. Farsça bilmiyorsanız metnin ne yazdığını anlamamız mümkün değildir. Bu da izleyiciye istediği şeyi o metne atfetme işlevi verir. Beden ya da yüz üzerine yazılan metin bir yandan insanın kimliğinin yazılmışlığını diğer yandan istediğimizi atfetmeyi sağladığı için de bizim de istediğimizi atfeden yazarlığımızı ele verir. Fotoğraf aslında metinsizdir, metin fotoğrafın üstüne sonradan yazılmıştır ki bu Glenn Ligon’ın çalışmasında (Görsel 1) olduğu gibi, kurmacalığı ele verir. Bununla birlikte, metin dediğimiz bizim tarafımızdan yazılmış olmalıdır. Ama biz kendi yazmışlığımızla, yani atıfsal gerçekliği sanki’lerle bizim inşa etmiş olduğumuzu

göz ardı etmek için yazıyı, yazılmışlığı mutlak bir olguymuş gibi algılamaya daha baştan istekliyizdir. Bu nedenle, bu fotoğraf (Görsel 5), İslami öğelerle ‘kadersel’ bir ideolojiye yönlendirir bizi ki bu başlı başına gerçeklik ideolojisini yürürlükte tutmak için bizim kendimize verdiğimiz en sabit duruştur. Bu sabitlemişliği arzulamamızın nedeni de gerçekliğin tutarsızlığını, irrasyonelliğini ve kimliğimizdeki boşluğu öncül, özcü ya da kadersel belirlenmişliklerle, doluluklarla tamamlayarak bertaraf etmektir. Bu nedenle bu çalışma daha baştan bir değiştirilemezliği onaylamakta ve İrandaki kadın üzerinden yürütülen ideolojinin bir yansısını bize sunmaktadır. Bununla birlikte yazı ile aktardığı yazılmışlık, kadersellik ile bu değiştirilemezliği onayladığını ele vermektedir.

Görsel 4. Juree Kim, 2010, 124 Hwigyeong. Inter-Nallae. (2010). Seul: Sungkok Art Museum.

Juree Kim’in “124 Hwigyeong” çalışması (Görsel 4), Seul’da kentsel dönüşüm nedeniyle kaybolan mahalleleri temsil eder. Çalışmada, bu mahallerdeki evlerin mimari modelinde çamurdan şekillendirilmiş ve tabanı su dolu kuvüze yerleştirilen evlerin yavaş yavaş çözüldüğü görülür. Çamurdan ev suyu çektikçe yavaş yavaş tabanından dağılmaya başlar. Fakir mahalleri zengin bölgelere çeviren ‘kentsel dönüşüm’ stratejisi ekonomik sınıf ideolojisine dayalı bakışımızı gösterir. ‘Fakir-zengin’ şeklinde ayırdığımız sınıf ideolojisinin işlemlerinden biridir ‘kentsel dönüşüm’ stratejisi. Fakat bu sınıflama artık daha katmanlı hale getirilmiştir. Mimar Duygu Koca’nın tanımlamasıyla “Uluslar ötesi kapitalist sınıfın yönlendirdiği” bir ekonomi sektörüdür kentsel dönüşümde söz konusu olan (Koca, 2015, s. 29). O halde, ekonomik sınıf ikiliklerine eklenen sınıfların çoğaltılması aracılığıyla daha fazla gerçeklik ideolojisine gömülme için gerekçeler buluruz. Bu durum, travmatik gerçeği –hiçliği- maskeleyerek için girişmiş olduğumuz gerçeklik ideolojisinin mistifikasyonunu kaybetmemek için sürekli kendini yenileyen bir gerçeklik kurduğumuzu gösterir.

Diğer örneklerdeki ‘siyah-beyaz’, ‘Türk-Ermeni’, ‘kadın-erkek’, ‘din-kadın’ gibi burada da hem ‘eski-yeni’ hem de ‘zengin-fakir’ ikiliği ile birinin öbürü üzerinden meşruiyet kurma, dahası kendini var etme girişimi söz konusudur. Hâlbuki her ikisi de temelde inşa etmekle ilişkilidir. Hiyerarşik olarak atfettiğimiz

ikilikler kurgusal olmakla birlikte aslında işlevsizdir; biz bu ikiliklere inanmak için onlara işlevsel gözükten gerekçeler buluruz ki gerçeklik ideolojisini – varolma ideolojisini- yürürlükte tutabilelim. Biz kurguladığımız halde, bu hiyerarşik ikiliklerin varlığı, fikirler dizisi olan ideolojilerin üzerine kurulduğu inancımızı sürdürmek için gerekçelerimizdir.

Juree Kim, bu çalışmada suyun hem çalışmaya can verdiğini hem de onu imha ederek çalışmanın tamamlanmasını sağladığını söyler. Çalışmayı şekillendirmeyi bitirdiği anın çalışmanın çözülüşünün başlangıç noktası olduğunu belirtir (Pinos-Lopez, 2015). Hem çalışmanın kendisinde hem de bu açıklamada, kendi kendimize inşa ettiğimiz yapının –gerek toplumsal gerçekliğin gerek onun öğelerinin- yıkılışının ona içkin oluşunu görürüz. Ev inşa edilmiştir ve inşa, başlangıçta travmatik gerçekten kaçış aracı olduğundan daha başlangıçta yıkıma, başarısızlığa mahkûmdur. Buna ek olarak, bu çalışmada, Glenn Ligon’ın silinmiş metnindeki gibi, yıkılan bir ev söz konusudur. Yani, daha temel bir ikilik olarak ‘varlık-yokluk’ ikiliği ideolojik mistifikasyonumuzu ele verir: Metnin okunmuş olması, evin yaşanmış olması gibi, gerçekliğin de katedilmiş olması gerekir ki yeni bir metin yazılabilirsin, yeni bir ev inşa edilebilirsin, yani yeni bir gerçeklik tasarısı ortaya konabilirsin.

Sonuç

Sonuç olarak, yukarıda verdiğim her bir örnek, aslında ırk, milliyet, sınıf, cinsiyet gibi ideolojilerin kendilerini üzerine kurduğu atıfların, ikiliklerin aslında var olmadığını, bunları bizim sanki’lerimizle inşa ettiğimizi ve yine sanki’lerimizle yürürlükte tuttuğumuzu ele vermektedir. Her biri kendi kurgusallığını ya da kurgusal, irrasyonel, imkânsız bir girişimin sonucu olduklarını itiraf etmektedir: Kurgulanan gerçekliğin ve kimliklerin imkânsızlığının ve saçmalığının boşluğunu doldurmak için hiyerarşik ikilikler üzerinden kurguladığımız fetişist düşman figürünün de kendi kimliğini aynı fantezi inşası üzerinden kurduğunu ele vermektedir. Ayrıca, gerçeklik ideolojisinin ve onu yürürlükte tutmak ve ona meşruiyet vermek için bulduğumuz hiyerarşik gerekçelerin işlevsizliği de ele verilmektedir. İşte bu nedenle, Atilla İlhan’ın “ne kadınlar sevdim, zaten yoktular” (İlhan, 2014, s. 33) şeklinde başlayan şiirinden yola çıkarak “sanat, ne ideolojiler sevdi, zaten yoktular” önermesi, fikirler dizisi olan ideolojilerin aslında travmatik gerçekten –hiçlikten- kaçmak için yokluktan var edilmiş gerçeklik ideolojisine inancı sürdürmek için bizim ve sanatın gerekçeler bulma refleksini yaşayıp, katedip, geçmesi tespitidir.

Kaynakça

Baudrillard, J. (2011). Sanat Komposu (E. Gen, I. Ergüden, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Baudrillard, J. (2010). The Agony of Power (A. Hodges, Çev.). Los Angeles: Semiotext(e).

Cantzen, R. (2000). Daha Az Devlet Daha Çok Toplum: Özgürlük, Ekoloji, Anarşizm (V. Atayam, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fromm, E. (1993). İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri-1 (Ş. Alpogut, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.

Foucault, M. (2011). Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2 (I. Ergüden, O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İdea, Online Eymology Dictionary içinde, <http://www.etymonline.com/index.php?term=idea>

İdeology, Online Eymology Dictionary içinde,

<http://www.etymonline.com/index.php?term=ideology>

İdeology, Longman Online Dictionary içinde,

<http://www.ldoceonline.com/dictionary/ideology>

İdeoloji, Türk Dil Kurumu Sözlüğü içinde,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5662a5f21500f1.15820981

İlhan, A. (2014). Böyle Bir Sevmek. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Pinos-Lopez, O. (2015). Online Exhibition: Intimate Immensities. Erişim tarihi: 11. 12.2015

<http://garlandmag.com/article/online-exhibition-intimate-immensities/>

Koca, D. (2015). Türkiye’de Çağdaş Konut Üretiminin Yeniden Okunması. Tasarım

Kuram. 11(19). Erişim tarihi: 11. 12.2015 <http://tasarimkuram.msgsu.edu.tr/index.php/tasarimkuram/article/view/311/268>

Maerke, A. (15.11.2013). Ecriture/Erasure/Ecstasis, Glenn Ligon ile görüşme. Erişim tarihi:

09.12.2015 http://www.art-it.asia/u/admin_ed_itv_e/1dCiXAKb35D7MQhqrV0o/

Neshat, S. (2010). Art In Exile: TED Talks. Erişim Tarihi: 14.12.2015.

https://www.ted.com/talks/shirin_neshat_art_in_exile?language=en

Newman, S. (2006). Bakunin’den Lacan’a Anti-Oteriteryanizm ve İktidarın Altüst Oluşu (K.

Kızıltuğ, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sartre, J. P. (2011). Varlık ve Hiçlik: Fenomenolojik Ontoloji Denemesi (T. Ilgaz, G. Çankaya

Eksen, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Žižek, S. (2008). İdeolojinin Yüce Nesnesi (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.